له تەنیاییەوە بەرەو تەنیایی
«گەڕەکی شاعیران»

ئەحمەدی مەلا

دلاوەر قەرەداغی شاعیرە. ئەم ناونیشانە هەندەی بەختەوەریی هەڵگرتووە، دوو ئەوەندەش تەنیایی. ئەمە رەنگبێت چارەنووسی شاعیران بێت، ئەوانەی لە ئەزەلەوە ئەم ئیمتیازەیان پێ رەوا بینراوە. بەختیار عەلی لە پێشەکیی «گەڕەکی شاعیران»دا دەنووسیێت: «لە شیعری دلاوەردا هەمیشە موسافیرێک هەیە کە ناگاتە جێ». ئەم سەرنجە زۆر راستە، بەڵام ئەم موسافیرە لە تەنیاییەوە بەرەو تەنیایی سەفەر دەکات.

ئاستەم لە سەر کاغەزە ئاوییەکاندا بەدیار دەکەون. دونیایەکە پێ دەچێت هەر کە دەستت بۆی برد، درز بەرێت و هوردوخاش بێت. ئەم هاوسەنگییە گرینگە، دەق دەکاتە شیعر و کاغەزیش بە تابلۆ. ئینسان لە دەقەکانی دلاوەردا، بە تاقی تەنیا لە کۆچێکەوە بەرەو کۆچێکی دی هەنگاو دەنێت. ئینسانەکان یەکتریان خۆشدەوێ، بەڵام دوور لە یەک دەژین. ئەمە جیهانی هاوچەرخی ئێمەوە و بەشێکی پەیوەندیشی بە پەرتوبڵاویی ئینسانەکانی لای ئێمەیە، کە هەر لە زەمانی نالییەوە لە سەفەرن و ناگەنە هیچ شوێنێک. بەڵام ئەم سەفەرانە لای دلاوەر لە خاڵێکی دیاریکراوەوە ئەنجام نەدراوە و ئامانجێکی دیکەشی نییە کە لە خاڵێکی دیکەدا بێت. کاتێک باس لە چێوار دەکات، ئەویش تاقوتەنیایە. وشەی تاقانە، بە خۆشەویستی و ناز بارگراوییە، بەڵام بە تەنیایی دەور دەدرێت، بۆیە دەڵێت: «ئەم کورە تاقانەی ئێمە» ل١٣، تاقوتەنیا، تەنانەت وەکو گوڵێکیش بێدەنگە. وێنەیەکی دی کە پەرادۆکسەکان کۆدەکاتەوە:

بۆ خۆی لە ناو گوڵدانێکدا دانیشی و/ تەنیایی بنووسێتەوە... ل١٥.

تەنیایی هەڵبژاردن نییە، بەڵکو چارەنووسە و لە کۆتاییشدا وەکو خاچێکی لێدێت، هەموو کەسێک، بە تایبەتی کەسایەتییەکانی نێو «گەڕەکی شاعیران»، دەبێت هەڵیگرێت، بۆیە «تا ماوە کەوانە بۆ تەنیایی بکاتەوە»ل١٦.

کاتێکیش ئینسانەکان دەگەنە یەک، ئەم پێکگەیشتنە ئۆخژنبەش نییە، چونکە دەبێت جارێکی دی باروبارگە بپێچینەوە و سەفەر بکەنەوە. پێکگەیشتنەکان لە وەرزی ماڵئاوایی و خەمۆکیدا ئەنجام دەدرێن. «قەتار و تەنیایی و پایز»، سێ دەستەخوشک کاتێک دەگەنە یەک، دەبنە یەک واتە دەبنەوە بە تەنیایی، هەروەکو لەم وێنەیەدا بەرچاو دەکەوێت:

لە وێستگەی قەتار.../ لەو هەموو تەنیاییەدا/ بە ریز/ لەسەر سەکۆیەك بە تەنیشت یەكەوە/ لە ناو پاییزدا دادەنیشن!... ل٢٢

تەنیایی هەڵنەبژێردراوە، بەڵکو سەپێندراوە. ئەمەش خاڵی کۆتایی نییە، بەڵکو خاڵی دەسپێکە. پەیوەندییەکی وجوودی دێتە ئاراوە، واتە کە هەم یا کە وام دەبێت چی بکەم؟ پرسیارێکی روونبین، بەڵام دیسانەوە لەگەڵ سەفەردا لە پەیوەندی دایە، مەرجیش نییە ئەم سەفەرە ماددیی بێت، بە واتەیەکی دی، دەکرێت بە سەفەرێکی «زەن» نێوزەد بکرێت، کە ئاراستەکانی بەرەو ناخە، بەرەو کیشوەرەکانی رۆحە. لێرە جۆرە بەتاڵییەک دروست دەبێت، کە پڕ لە بەختەوەرییە. ئەم بەتاڵییە لە هونەری «زەن» لە رۆژهەڵاتی دوور بایەخی زۆری هەیە، چونکە بەتاڵیی گێژکەر و خاوەن دڵەڕاوکێ نییە، بەڵکو بەتاڵی دەبێتە دوا پنت و ئامانجی هەموو رامانێکە، کاتێکیش ئینسان دەیگاتێ، تووشی ئیشراق دێت، واتە وەکو خاڵێکی لێدیت کە لە «ئێستا» و « ئێرە» دادەبڕێت. خۆبزرکردنێکی موتڵەق، بۆ خۆ دۆزینەوەیەکی موتڵەق.

دڵم لە چاڵێك باراناودا لێدەدا/ لە كۆلارەیەكدا بە داوێكی باریكەوە/ لە هەوای خۆیدا/ لە سەتڵێكی بەتاڵ و دڵخۆشدا كە حەوشە ل٣٢

شاعیر باسی کەسێک دەکات، نازانین کێیە! چونکە ئادگار و روخسارەکانی لە گۆڕاندان: نیشتمانێکە کە ئاوا دەبێت؛ دایکێکە کە لە لۆچەکانی رۆح دایە؛ خوشکێکە؛ هاوسێیەکە؛ منداڵێکە بیچمی شاعیر وەردەگرێت و لێی دووردەکەوێتەوە؛ مەنفایەکە لە

هەموو نووسێنێك پرسیارێكی لەگەڵدایە، ئەم پرسیارەش گومان لەگەڵ خۆی دەهێنێت

گەڵیدا گەورە دەبێت؛ «هیچ»ێکە وەکو لایتمۆتیڤی شیعری بەرۆکی شاعیر دەگرێت، بەڵام لە ڕاستیدا وێنەی دووەمی خۆیەتی:

تۆ لە کەس نەچوویت/ کەس لە تۆ نەچوو/ کەس وەك تۆ... تەنیایی پڕ بە بەری خۆم/ بۆ نەدووریم... لا٣٨

بۆیە دەکرێت تەنیایی شاعیر، بە پێویستییەکی ئۆنتۆلۆژیی، سەمیمییە لە قەڵەم بدەین. هەر ئەم تەنیاییشە کە وا دەکات ئینسان لە پەیوەندییەکی ڕاست و دروستدا بێت، چونکە شاعیر لە نێو قەرەباڵغییەکاندا ون دەبێت. ڕەنگە هەموو شاعیرێکی ڕاستەقینە تووشی «ئۆکلۆفۆبیا» بووبێت، بە پێچەوانەی پیاوی سیاسییەوە، کە ساتە هەرە بەلەززەتەکانی ئەو کاتانەن کە تێکەڵی جەماوەرەکەی دەبێت. شاعیر لەم حاڵەتە هەڵدێت. ئەم هەڵهاتنە بێ مەبەست نییە، بەڵکو بە ئاشکرا ئەوە دەڵێت:

کەس وەك تۆ تەنیاییمی دانەگیرساند... لا٤١
کەس وەك تۆ.. تا ئەبەد/ بزری نەکردم!... لا٤٢

شاعیر و حەشامات، هەروەکو لە سەرەوە ئاماژەم بۆی کرد، دوو جەمسەرن، ئەم دووە پێکەوە هەڵناکەن.

پەلەمە دایکم ببینمەوە و/ بەیانییەك لەگەڵ خۆیدا بمبا بۆ بازار/ دەست لە عەباکەی بەردەم و/ لە قەرەباڵخییەکدا بۆ خۆم ون بم... لا١١٩

شاعیر خۆی ئینسانێکی «مەنفی»یە، چونکە یەکەم کەسە کە تیغ لە زمانی دایک دەسوێت، واتە یاخی دەبێت و هەڵدەگەڕێتەوە. ڕەنگە لە لای هەندێ شاعیران وەکو گوناهێکی پەنهان لە لۆچەکانی نەستدا، جار نا جارێك ئازارێکی لە پڕتاوی بدات، بە واتایەکی دی، شاعیر مەنفیی یەکەمە و ئەم حاڵەتە هەندەی دیکە زەقتر خۆی نیشان دەدات، کە لە وڵاتێکی بەستەڵەکی سوید ئاسا، دەگیرسێتەوە. سوید و ڕۆژهەڵات، بە تایبەت ڕۆژهەڵاتی دوور، مەبەستم لە ڕۆژهەڵاتی ڕۆحانییە، دوو حاڵەتن و دوو ئەتمۆسفێرن. کردەی نووسین بە بێ پرسیار مومکین نییە. هەموو نووسێنێک پرسیارێکی لەگەڵدایە، ئەم پرسیارەش گومان لەگەڵ خۆی دەهێنێت. (چی دەنووسم و بۆ کێی دەنووسم و بۆ دەنووسم... هتد). پرسیاری خۆش نین، بەڵام زەروورین، بۆیە هەموو بەرەوڕووبوونەوەیەک لەگەڵ کاغەزی سپی، دڵەڕاوکێیەکی لەگەڵدایە:

پەڕەیەکی سپی دەدڕێنم و دەکەومە نووسین/ بە بێ ئەوەی بزانم/ نووسین لەم شارە ساردانەدا تەنیاترو/ سەرمابردەڵەتر و/ نائومێدترم دەکا... لا٧١

مەنفای ماددی، تەنیایی بەرجەستە دەکات، واتە سنوورەکانی دیاری دەکات و دەیکاتە شتێکی بەرجەستە. مەنفای ڕۆحی دەبێت بە مەنفای جەستە، ئەمەش کێشەی ڕاستەقینە بەرهەم دەهێنێت. ئەو سەفەرەی کە بەختیار عەلی لە پێشەکییەکە ئاماژەی بۆ کردووە، سەفەرێکە لە ناشوێنەوە بۆ نا شوێن. چونکە مەنفا شوێن نییە، بەڵکو دژە شوێنە. واتە هەمیشە دژی خۆی بەرهەم دەهێنێت. بە واتایەکی دی، مەنفا، نیشتمانێکی دووردەست و ڕاکردوو بەرهەم دەهێنێت، تەنانەت نیشتیانێکی وەهمی. ئەم سەفەرە تەنهایە، ڕاکردنێکی وەهمییە بۆ گەیشتن بە وەهم.

/ من و مەنفا لە یەکدا سەفەر دەکەین/ لای یەك لادەدەین/ لەسەر سەکۆیەك لە پاڵ یەکدا دادەنیشین/ یەکتر دەخۆینەوە و/ یەك دەکێشین... لا٧٩

یا ناشوێن کە وێناکردنی مەنفایە، وەکو بکەرێک دێتە سەر گۆڕەپان. هەمیشەش ئامادەگیی خۆی

شاعیر خۆی ئینسانێکی «مەنفی»یە، چونکە یەکەم کەسە کە تیغ لە زمانی دایک دەسوێت، واتە یاخی دەبێت و هەڵدەگەڕێتەوە. ڕەنگە لە لای هەندێ شاعیران وەکو گوناهێکی پەنهان لە لۆچەکانی نەستدا، جار نا جارێك ئازارێکی لە پڕتاوی بدات

دۆسیە

هەیە، بەڵام لە ئاست و ئاراستەی جیاوازدا.
زۆر پەرش و بڵاوبوومەتەوە/ هەر شتەم لە جێگەیەکە/ بەڵام خۆم لە هیچ کوێ نیم... ل١٢٢
شاعیر یاری لە سەر دژایەتییەکان دەکات. ئەم یاریکردنە کارێکی بە ئەنقەست نییە، بەڵکو شیعر فەرزی دەکات. رەگەزەکان تەنیاییان لێ جیا دەبێتەوە. «یوسف» ناوێکی تایبەتە لە کۆیادی رۆژهەڵاتی ئێمەدا. چیرۆکێکی تەوراتییەو پاشان لە قورئاندا دووبارە دەبێتەوە. هەموو رەگەزەکانی درامای تیایە. غیرە و خۆشەویستیی باوکانە و تەنیایی و عیشق...هتد. بەڵام هەموو ئەم رەگەزە درامییانە بەرامبەر بە «تەنیایی» چۆک دادەدەن. چونکە تەنیایی هەموو رەگەزەکانی دیکە دەکاتەوە بە هیچ، تەنیایی وەکو ئیسفەنج ئەوانی دی هەڵدەلووشێت و دەیکاتە پێکهاتەیەکی خۆی.
با ئەوەش بڵێم/ کە هەر لەم گەڕەکەدا هاوڕێیەکم هەبوو/ ناوی یوسف بوو/ گەرچی لە هیچی کەم نەبوو/ بەڵام تەنیا بوو وەك گوڵدان... ل٨٦
لای دلاوەر هەندێجار، رەگەزی رۆمانسی سەرەتاتکێی لەگەڵدا دەکات. «غەمێکی شەفاف و سەفەر و جانتا و تەنیایی و کتێب و باغ و باغچە»، بانگەشەی ئینتیباعی رۆمانسی دەکەن. برپارەکان شاعیرانە و رۆمانسییانە دەردەکەون، بە تایبەت لە وێنەی وەکو ئەمەی لای خوارەوە:
لە سبەینێوە بەرگی غەریبی دەپۆشم
تەنیای تەنیا بە کتێبێکی بچکۆڵەوە لە گیرفاندا
وەك ئەوەی شتێکم لێ ون بووبێ
بە باخەکاندا دەگەڕێم... ل٩٨
رەنگی سپی لای کەنێت وایت، شاعیری ئێرلەندی موسافیر، دەبێتە دوا مەڵبەندی سەفەری رۆحانی. واتە گەیشتن بە سپێتی، واتە گەیشتن بە مەڵبەندە ئارام و هێمنەکان. لای دلاوەر، ئەم سپێتییە، کە لە بەفردا بەرجەستە دەبێت، هەستی تەنیاییبوونی لە لا بەرجەستەتر و زەقتر دەکات.
هەست دەکەم لەم بەفرەدا/ زۆر تەنیام... ل١١٣
لە کۆتاییدا، سەفەرە تەنیاکانی دلاوەر قەرەداغی، سەفەری منداڵێکە کە دەیەوێت تێکەڵی «شینی»یە هەتاهەتاکان بێت. «شینی» لای لۆرکا رەمزی هەتاهەتایی و ئەبەدییەتە، لای دلاوەر گەڕانەوە بۆ بۆشاییە پڕەکانە، گەڕانەوەیە بۆ سەردەمە هێمن و شیرینەکان، بە هیچ شێوەیەکی سەفەرە تەنیاییەکانی شاعیر گەڕانەوە نییە بۆ شوێنەکان. بەڵکو دەیەوێت بگاتە ناشوێنێکی شین، وەکو دەروازە زلەکەی ئاسمانەکان:
من منداڵی فەزا چۆڵەکانم/ زارۆکی فڕینم بەناو بۆشاییدا و/ موسافیری ویسعەتی شین!... ل١٢٦
«گەرەکی شاعیران» دەکرێت وەکو یەک دەق بخوێندرێتەوە، یەک ئەزموون و یەک شێوازی لەخۆگرتووە؛ ئەم تۆکمەییە بەڵگەنامەیەکی روونە کە دلاوەر قەرەداغی شاعیرە و شاعیرێکی بە ئیمتیازیشە. هەر وەکو لە دەسپێکدا وتمان، ئەم ناونیشانە هەندەی بەختەوەریی هەڵگرتووە، دوو ئەوەندەش تەنیایی.

بەهاری ٢٠١١-٠٤-١٤

ئیسپانیا-میگێلتورا